

M. Junger & P.J. van Koppen (1995) Boeven zijn
brekebenen: De relatie tussen criminaliteit en ongevallen.
Tijdschrift voor de Politie, 57, 26-29

Boeven zijn brekebenen

De relatie tussen criminaliteit en ongevallen

Marianne Junger en Peter J. van Koppen

Misdrijven worden meestal met opzet gepleegd; ongevallen vinden per definitie 'per ongeluk' plaats. Het ligt dan ook niet voor de hand dat criminelen vaker dan anderen ongevallen hebben. Toch bleek in inmiddels wat ouder onderzoek dat boeven relatief vaak brokken maken. Recent onderzoek bevestigde dat dit verband niet op toeval berust, zoals hieronder zal blijken.¹

De relatie tussen criminaliteit en ongevallen is niet een curiosum dat interessant is voor gesprekken bij de bittertafel. Wij zullen in dit artikel betogen dat dit verband een dieper inzicht kan geven in de oorzaken van criminaliteit.

De concrete aanleiding om na jaren stilte op dit front weer naar de relatie tussen ongevallen en criminaliteit te kijken was een onderzoek onder jongens uit etnische minderheden.² In dat onderzoek bleken er verschillen te zijn tussen etnische groepen in de mate waarin zij in aanraking komen met de politie. Dat was bij 33 procent van de jongens van Marokkaanse afkomst het geval. Van de Turkse en Surinaamse jongens kwam 23 procent in aanraking met de politie en van Nederlandse jongens met een vergelijkbare sociale achtergrond 15 procent. De Surinaamse jongens vormen in dit opzicht geen homogene groep: onder Creoolse jongens is het aantal politiecontacten het hoogst: 33%; onder Hindoestaanse jongens is dit 17% en bij de overige jongens (meestal van Javaanse oorsprong) heeft 26% wel eens contact gehad met de politie naar aanleiding van een strafbaar feit.

Tijdens het onderzoek werd onder andere contact gelegd met de Haagse verkeerspolitie. Het was haar opgevallen dat in buurten waar veel allochtonen wonen het aantal verkeersslachtoffers groot is. Daarop werden alle ongevallen in Den Haag in een periode van vier-en-een-half jaar geanalyseerd.³ Tussen de etnische groepen werden dramatische verschillen gevonden. Van de Nederlandse kinderen was 14 pro mille betrokken geraakt bij een verkeersongeval, maar onder Turkse en Marokkaanse kinderen was dat getal veel groter: voor Turkse kinderen 43 pro mille en voor Marokkaanse kinderen 44 pro mille. Surinaamse en Antilliaanse kinderen bleken juist minder vaak betrokken te zijn bij een verkeersongeval, namelijk 8 pro mille. Turkse en Marokkaanse kinderen bleken vooral oververtegenwoordigd onder de vijf- en zes-jarige slachtoffertjes (zie figuur 1). Het was noodzakelijk om te controleren of hier

sprake was van een 'buurt-effect'. In sommige buurten vinden nu eenmaal veel meer ongevallen plaats dan in andere buurten; dat was ook in dit onderzoek het geval. Maar ook binnen de afzonderlijke buurten (waarin het ongeval plaatsvond) bleken Turkse en Marokkaanse kinderen veel vaker bij een ongeval betrokken dan Nederlandse kinderen.

De bevindingen in Den Haag worden bevestigd door sterfte-cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek over geheel Nederland. Turkse en Marokkaanse kleuters (1 tot + jaar) sterven 3 tot 4 keer zo veel als gevolg van een verkeersongeval als Nederlandse kleuters. Bij oudere kinderen zijn de verschillen iets minder groot: onder de 5-14-jarigen is het aantal dodelijke ongevallen bij Turkse en Marokkaanse jongens 2 tot 3 groter dan onder de Nederlandse jongens. Eenzelfde effect werd gevonden in een Amsterdams onderzoek naar brandongevallen.

Turkse en Marokkaanse kinderen zijn dus in vergelijking met Nederlandse kinderen zowel vaker betrokken bij criminaliteit als bij ongevallen. Het lage aantal Surinaamse kinderen dat bij een ongeval betrokken is zou verklaard kunnen worden uit het feit dat in Den Haag vooral Hindoestanen wonen, een groep die relatief weinig bij criminaliteit is betrokken.

Deze gegevens suggereren – maar ook niet meer dan dat – een verband tussen criminaliteit en ongevallen. Dit soort gegevens op groepsniveau kan echter bedrieglijk zijn en kan relaties suggereren die niet op individueel niveau opgaan.

Onderzoek op individueel niveau

Op basis van gegevens over 1328 jongeren die afkomstig zijn van de Groningse GGD kunnen wel uitspraken op individueel niveau gedaan worden.⁴ De Groningse jongeren beantwoordden zelf vragen over deviant gedrag en over hun betrokkenheid bij ongevallen. Bij deviant gedrag gaat het om: gokken, de mate van alcoholgebruik, de mate van roken, gebruik van soft drugs, winkeldiefstal en vandalisme. Van hun deviant gedrag werd een schaal gemaakt. Figuur 2 laat zien dat de kans op een ongeval nagenoeg verdubbelt wanneer men jongeren van het laagste niveau vergelijkt met de jongeren met het hoogste niveau van deviant

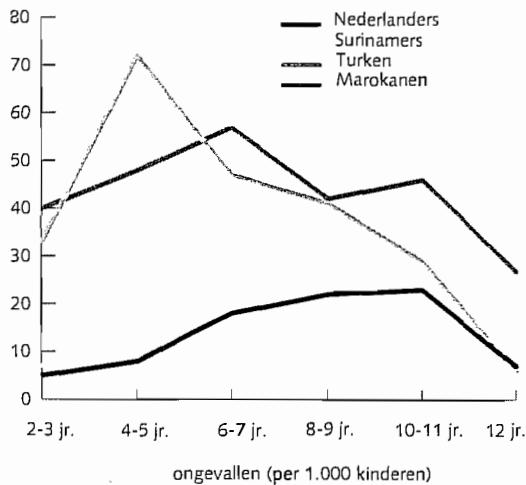

Dr. M. Junger is als senior-onderzoeker verbonden aan het NSCR.

P. J. van Koppen is als hoofd-onderzoeker verbonden aan het NSCR.

Figuur 1 Aantal verkeersongevallen naar leeftijd en etnische groep, (periode 1/7/85-1/12/89; betrokkenen 2-12 jaar).

gedrag: van 16 naar 34 procent.⁵ De relatie lijkt nog het sterkst voor verkeersongevallen: de jongeren in de hoogste categorie deviant gedrag hebben een meer dan drie maal zo grote kans op een ongeval. Ook de kans op een sportongeval neemt toe naarmate jongeren meer deviant gedrag opgeven.⁶

In een tweede onderzoek – nu onder respondenten die representatief zijn voor de in Nederland wonende 12 tot 24-jarigen – werd een vergelijkbaar beeld gevonden.⁷ Aan de 2.918 jongeren die meewerkten, werden 28 vragen gesteld over delinquent gedrag, waarbij nu ook naar vermogens- en geweldsmisdrijven werd gevraagd. Opnieuw werden hun antwoorden gecombineerd tot een totaalscore en opnieuw werd een sterke relatie tussen criminaliteit en ongevallen gevonden (zie figuur 3).

Van de jongeren die nooit een delict hebben gepleegd, is slechts 28 procent ooit betrokken geweest bij een verkeersongeval; van de jongeren die in hun leven tien of meer delicten hebben gepleegd, is 72 procent betrokken geweest bij een verkeersongeval. Dat is meer dan twee-en-half keer zo veel. Hetzelfde verband is gevonden voor alle ongevallen bij elkaar. De relatie bleef zelfs in stand voor vier typen delicten afzonderlijk (namelijk geweld tegen personen, vandalisme, vermogensmisdrijven en drug- en alcoholmisbruik) en gaat op voor zowel jongens als voor meisjes en voor alle leeftijdscategorieën in het onderzoek.⁸

Waarom zijn boeven brekebenen?

De samenhang tussen criminaliteit blijkt dus niet alleen vrij sterk, maar wordt ook keer op keer en voor verschillende groepen gevonden. Daarmee is nog niet een verklaring gegeven voor dit fenomeen. Hieronder bespreken wij een aantal mogelijke verklaringen die elkaar overigens niet uitsluiten.

Dezelfde handeling

Delinquenten kunnen bij het plegen van een misdrijf een ongeval krijgen. Op de vlucht voor de politie rijdt men gemakkelijk van de zenuwen ergens tegenaan of men kan zo onervaren zijn in de bediening van een gestolen auto dat dit tot ongevallen leidt. In deze voorbeelden zijn het delict en de verwonding het gevolg van dezelfde handeling. De

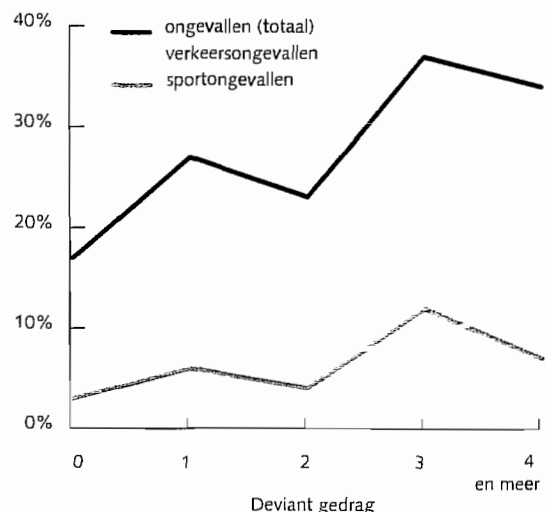
vraag is echter hoe vaak het ongeval en het misdrijf in werkelijkheid dezelfde gebeurtenis betreffen, en in hoeverre dit een belangrijke invloed uitoefent op de samenhang tussen criminaliteit en ongevallen die hiervoor is beschreven. Vermoedelijk is die invloed gering. Dat wordt ondersteund doordat niet alleen voor geweldsmisdrijven en drugs- en alcoholmisbruik – waar men een relatief grote kans op ongevallen heeft – maar ook voor vandalisme een verband met ongevallen werd gevonden. Bovendien leert de ervaring dat verdachten vrijwel altijd onbeschadigd het politiebureau worden binnengebracht.

Expositie

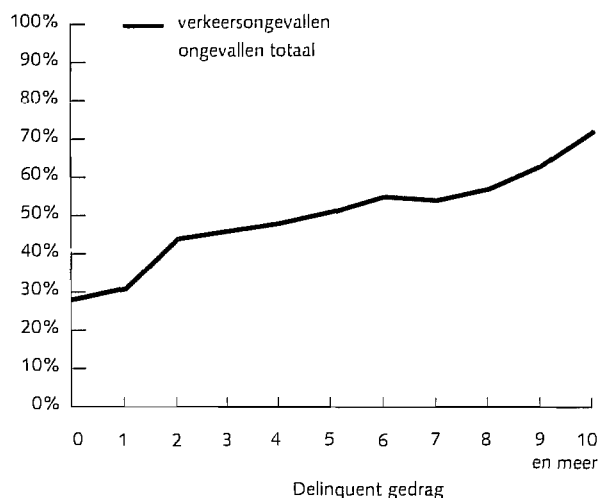
Een andere mogelijke verklaring voor de samenhang tussen criminaliteit en ongevallen bestaat uit de plaats waar beide plaatsvinden. Criminaliteit wordt nu eenmaal meer buitenshuis gepleegd en delinquenten vertoeven in het algemeen vaker buiten de deur. Daar heeft men eenvoudigweg een grotere kans op een ongeval dan als men veilig thuis blijft zitten. De samenhang tussen criminaliteit en ongevallen lijkt voor een deel met dit *expositie-effect* te kunnen worden verklaard. In beide hiervoor besproken onderzoeken werd geconstateerd dat zowel de delinquente jongeren als de jongeren die veel bij ongevallen betrokken waren veel bezigheden buitenshuis hadden. In het Groningse onderzoek was 32 procent van de jongeren die zeiden elke dag uit te gaan, bij een ongeval betrokken geweest in het jaar voorafgaand aan het onderzoek. Slechts 19 procent van de thuisblijvers die zeiden nooit uit te gaan, kreeg in dat jaar een ongeval. Maar de eerste groep vertoonde ook vier maal zoveel deviant gedrag als de thuisblijvers.

Toch zit het expositie-effect iets minder eenvoudig in elkaar dan op het eerste gezicht lijkt. De manier waarop jongeren hun vrije tijd doorbrengen, berust niet op toeval. Jongeren die het niet goed kunnen vinden met hun ouders en niet goed functioneren op school, brengen veel meer tijd buitenshuis door, terwijl kinderen zonder die problemen veel meer tijd binnenshuis doorbrengen. En de eerste groep is juist ook vaker crimineel. Expositie zou in die zin een intermediërende factor kunnen zijn tussen gezins- en schoolproblemen, deviant gedrag en ongevallen.

Figuur 2 Deviant gedrag van jongeren en betrokkenheid bij ongevallen gedurende de twaalf maanden voorafgaand aan het onderzoek

Figuur 3 Delinquent gedrag van jongeren en betrokkenheid bij ongevallen gedurende hun hele leven

Expositie lijkt ook niet de enige verklaring voor de relatie tussen delinquent gedrag en ongevallen. Een aantal gegevens uit het Groningse onderzoek wijst hierop. De respondenten die zeiden dat hun vrienden roken, bleken veel meer bij ongevallen betrokken, zelfs als gecontroleerd werd voor het aantal avonden dat men met vrienden zei door te brengen. Tot slot werd een verband gevonden dat juist sterk tegen het expositie-effect in gaat: de respondenten met veel passieve vrije tijdsbesteding, zoals televisie kijken, naar muziek luisteren of gewoon 'niets doen', bleken juist meer ongevallen te hebben. Deze resultaten doen vermoeden dat ook andere factoren dan risicovol gedrag en een expositie-effect verantwoordelijk zijn voor de kans op een ongeval.

De derde factor

De belangrijkste oorzaak voor het verband tussen criminaliteit en ongevallen moet vermoedelijk eerder gezocht worden in een derde factor: een algemene neiging van delinquenten die zowel tot criminaliteit als tot risicovol gedrag (met als resultaat ongevallen) als tot een grotere expositie leidt. Deze algemene neiging kan een (aangeboren) persoonlijkheidseigenschap zijn, maar kan ook zijn ontstaan door de opvoeding. Voor beide mogelijkheden zijn enkele kandidaten.

Als persoonlijkheidseigenschappen die zowel criminaliteit als betrokkenheid bij ongevallen kunnen verklaren, dienen zich aan 'sensatie zoeken' van Zuckerman (*sensation seeking*) en de zogenaamde *anti-sociale persoonlijkheid*, ontwikkeld door Robins.

Zuckerman vond dat mensen consistent van elkaar verschillen in de mate waarin zij hun leven sensationeel willen inrichten en het gevaar opzoeken. Deze eigenschap zou zich kunnen uiten in zowel de mate waarin men criminaliteit bedrijft, als de mate waarin men wordt blootgesteld aan ongevallen.

Robins daarentegen meent dat delinquent gedrag wordt veroorzaakt door een anti-sociale persoonlijkheid. Mensen met een anti-sociale persoonlijkheid zijn niet alleen crimineel, maar hebben op vele terreinen van het leven problemen, waaronder een grotere kans op ongevallen, aldus Robins.

Een verklaring voor de relatie tussen criminaliteit en ongevallen die dichter ligt bij opvoedingsprocessen, komt van

Suchman. Hij stelde dat sociale controle er niet alleen toe dient om individuen tegen elkaar te beschermen maar ook om hen tegen zichzelf te beschermen. Een gebrekkige sociale controle leidt gemakkelijk tot delinquent gedrag en maakt mensen tevens kwetsbaarder voor ongevallen.

Een vergelijkbare benadering hebben Gottfredson en Hirschi voorgesteld in hun *General Theory of Crime*.⁹ Hun theorie is gebaseerd op de aanname dat het eigen aan mensen is om te handelen ten voordele van zichzelf. Delinquent gedrag levert – in ieder geval op korte termijn – voordelen op en daarom verschillen de motieven om zich crimineel te gedragen niet van motieven voor een legale voordelige handelwijze. Op dat uitgangspunt baseerde Hirschi zijn bekende omkering over crimineel gedrag: 'het gaat er niet om waarom zij het doen, maar waarom wij het niet doen'.¹⁰

Iedereen is dus in principe geneigd om delicten te plegen. Daarom zijn mechanismen nodig om het gedrag van mensen in goede banen te leiden. Gottfredson en Hirschi stellen dat de mate waarin mensen onder controle gehouden worden of zichzelf – aangeleerd of van nature – onder controle hebben, bepalend is voor de kans dat zij delicten zullen plegen.

Zelfcontrole is gedefinieerd als de mate waarin individuen doelen op korte termijn nastreven zonder rekening te houden met de langere-termijnnadelen. Zelfcontrole is een zeer algemene eigenschap en bepaalt hoe mensen zich in veel omstandigheden zullen gedragen. Het plegen van delicten is dan slechts één vorm van gedrag waarbij de kosten op lange termijn worden genegeerd. Een lage zelfcontrole uit zich ook in het verkeer: individuen met een lage zelfcontrole zullen in het verkeer agressiever zijn, te snel rijden, geen rekening houden met anderen en dus een grotere kans hebben op ongevallen. Criminaliteit en ongevallen hebben in de opvattingen van Gottfredson en Hirschi dan een gemeenschappelijke oorzaak: een laag niveau van zelfcontrole.

Laag niveau van zelfcontrole oorzaak van criminaliteit en ongevallen

De opvatting van Gottfredson en Hirschi wordt onder meer ondersteund door het inmiddels klassieke onderzoek van Robins. Robins vond dat delinquenten 20 jaar na dato nog altijd sterk verschilden van een niet delinquente controlegroep.

Zij pleegden nog altijd meer delicten; zij waren minder vaak gehuwd en, indien wel gehuwd, vaker gescheiden; zij huwden vaker een vrouw met gedragsproblemen; zij kregen minder vaak kinderen; zij waren vaker werkloos en hadden meer banen gehad; zij hadden vaker een uitkering; zij hadden minder contact met vrienden en familie; zij waren minder vaak in dienst geweest of vaker daaruit oneerlijk ontslagen; zij hadden meer medische klachten als gevolg van alcoholmisbruik en zij waren vaker opgenomen wegens psychiatrische klachten of ongevallen. Als al deze problemen van individuen inderdaad terug te voeren zijn tot het niveau van zelfcontrole, spreken Gottfredson en Hirschi terecht over een *general theory*.

De relatie tussen ongevallen en criminaliteit die hierboven besproken werd, vormt een kleine ondersteuning van die claim.

Zelfcontrole en het criminologische onderzoek

Als zowel criminaliteit als ongevallen ontstaan door een laag niveau van zelfcontrole, is nog niet vastgesteld waar die zelfcontrole weer door veroorzaakt wordt. Volgens Gottfredson en Hirschi is de belangrijkste bron de socialisatie tijdens de opvoeding. De zelfcontrole wordt ontwikkeld doordat opvoeders het gedrag van hun kind nauwlettend in het oog houden en bereid en in staat zijn om ongewenst gedrag als zodanig te herkennen, te benoemen en adequaat te corrigeren. Daarvoor is een sterke affectieve band tussen ouder en kind een noodzakelijke voorwaarde. Voor die these is enige ondersteuning gevonden (zie Junger et al., 1994).

In het tweede hiervoor besproken onderzoek bleek een aantal kenmerken van de jongeren, waarvan bekend is dat zij met delinquent gedrag samenhangen, ook samenhangen met ongevallen: de kwaliteit van het gezinsleven (gezinsintegratie, gezinsklimaat en band met de ouders), het plezier in de opleiding en de mate van toekomstgerichtheid. Maar meer dan een indicatie van het belang van socialisatie voor het ontwikkelen van zelfcontrole geven deze bevindingen niet.

Zoals gewoonlijk moet daarom de conclusie getrokken worden dat meer onderzoek nodig is. Maar daarover is wel iets meer te zeggen. Ongevallen worden bestudeerd in de geneeskunde, door verkeerskundigen en in industrieel onderzoek. De bestudering van criminaliteit is het vak van de criminologen, die traditioneel de oorzaken van criminaliteit in sociale structuren zoeken of criminaliteit als gevolg zien van werkloosheid. Het hiervoor besproken onderzoek laat zien dat uitstapjes naar andere vakgebieden nieuw licht kunnen werpen op de oorzaken van criminaliteit.

Conclusie

Het onderzoek dat hiervoor besproken is, laat zien dat allerlei vormen van problematisch gedrag, zoals delinquentie, samenhangen met ongewenste uitkomsten van gedrag, zoals ongevallen. Op basis van het onderzoek dat tot op heden is uitgevoerd, lijken al deze vormen van problematisch gedrag en ongewenste uitkomsten het gevolg te zijn van een gemeenschappelijke oorzaak. Als dit klopt, is onderzoek dat zich bijvoorbeeld richt op de causale relatie tussen enerzijds criminaliteit en anderzijds een diversiteit aan gedragsvormen zoals bijvoorbeeld gokken, alcoholgebruik en druggebruik (zie bijvoorbeeld Moerland, 1995) weinig zinvol. Al deze vormen van gedrag zijn, in dit licht gezien, vormen van deviant gedrag die één gemeenschappelijke oorzaak hebben.

De auteurs danken John Michon voor zijn commentaar.

Noten

¹ Een volledige literatuurlijst is verkrijgbaar bij de eerste auteur.

² Zie: Junger M. & M. Zeilstra (1989) *Deviant gedrag en slachtofferchap onder jongens uit etnische minderheden*. Arnhem: Gouda Quint.

³ Junger, M. & L. Steehouwer (1990a). *Verkeersongevallen bij kinderen uit etnische minderheden*. Den Haag: Ministerie van Justitie.

⁴ Deze 1.328 jongeren zijn allen leerling van LBO, MAVO, HAVO en VWO en variëren in leeftijd tussen 11 en 19.

⁵ Zie voor de precieze samenstelling van de schaal zie: Junger, M. & A.P. Wieggersma (1994) *Risky behaviour and accidents*. Leiden: NSCR (Working Paper, nr. 1).

⁶ De gegevens over sportongevallen hebben alleen betrekking op diegenen die wel eens sporten.

Er is ook gekeken naar ongevallen thuis, op school en elders.

Deze typen ongevallen houden geen verband met deviant gedrag.

⁷ Het gaat hier om het zogenaamde WIL-project (*Wendingen in de levensloop*) dat een gezamenlijke onderneming is van de vakgroep Jeugd, Gezin en Levensloop van de Universiteit Utrecht en, wat betreft het delinquentie onderdeel, het WODC (ministerie van Justitie). Zie voor meer informatie over dit onderzoek:

* Meeus, W. & H. 't Hart (1993) *Jongeren in Nederland*. Amersfoort: Academische Uitgeverij

* Junger, M., G.J. Terlouw, P.G.M. van der Heijden & C. Rutenfrans (1995) *Zelfcontrole, Ongevallen en Criminaliteit*. *Tijdschrift voor Criminologie* (in druk).

⁸ Wel bleek dat de relatie wat sterker is voor meisjes in vergelijking met jongens en wat sterker bij jongere kinderen in vergelijking met oudere kinderen.

⁹ Zie: Gottfredson, M.R. & T. Hirschi (1990) *A general theory of crime*. Stanford, CA: Stanford University Press.

¹⁰ Zie: Hirschi, T. (1969) *Causes of delinquency*. Berkeley, CA: University of California Press.